

**OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTKÓW w WARSZAWIE**

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

1. *Obiekt*

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” – Punkt Oporu Wzgórze „319”
SCHRON BOJOWY
OB. NIE UŻYTKOWANY

2. *Czas powstania*

1937 -1938 r

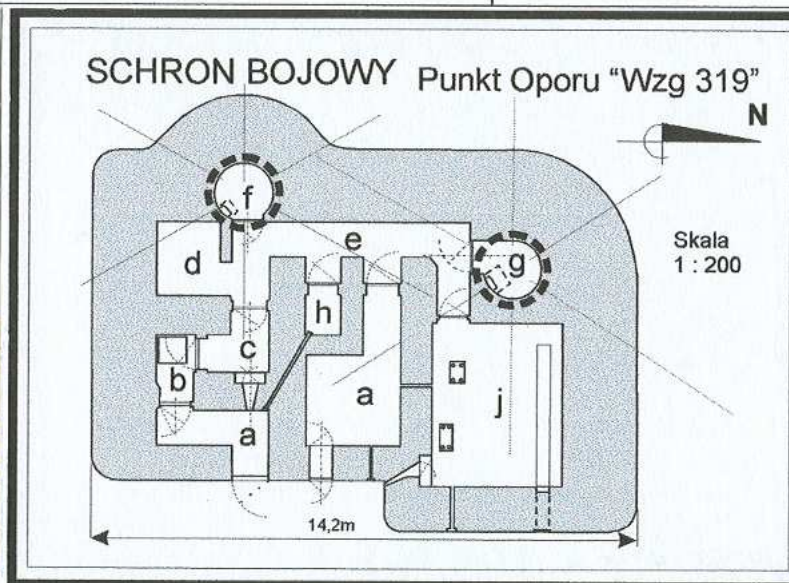
3. *Miejscowość*

RUDA ŚLĄSKA –
RUDA POŁUDNIOWA

11.

Widok od zach.

4. *Adres*

Schron położony po pn-wsch. stronie Tłoczni „Walenty” Regionalnego Oddziału Przesyłu Gazu w Świerklanach - PGNiG SA Warszawa.

Ruda Śląska ul. 1 Maja 374
nr hipoteczny dz. nr 312/69
KW 8626

4. *Przynależność administracyjna*

województwo Śląskie
powiat grodzki Ruda Śląska
gmina miasto Ruda Śląska

6. *Poprzednie nazwy miejscowości*

Ruda

7. *Przynależność administracyjna przed 31 grudnia 1998r*

województwo katowickie
gmina miasto Ruda Śląska

8. *Właściciel i jego adres*

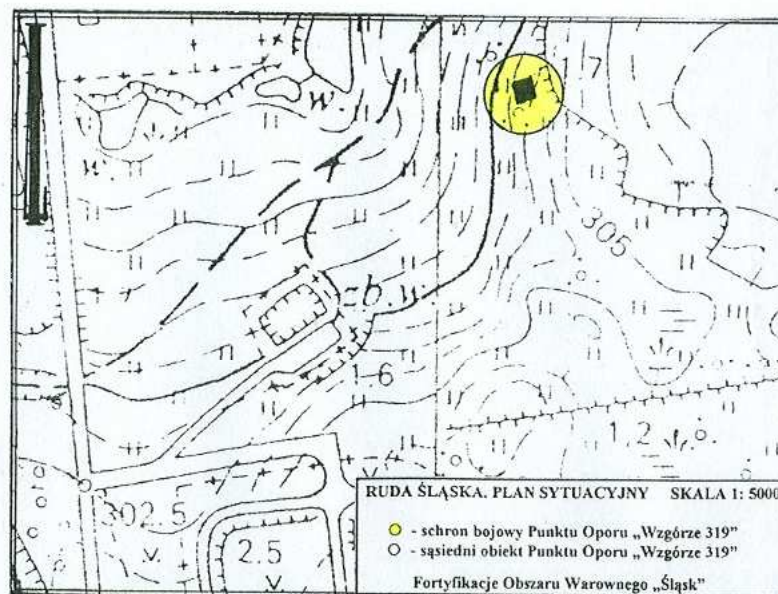
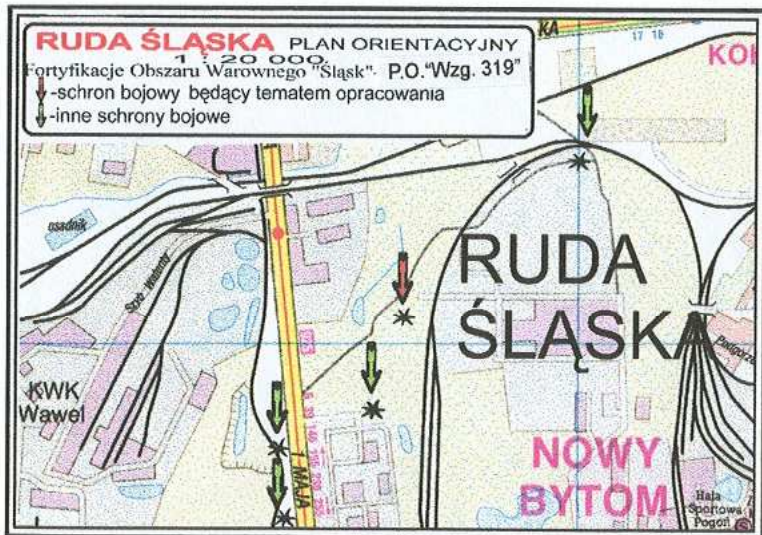
własność komunalna

9. *Użytkownik i jego adres*

jw

10. *Rejestr zabytków*

Nr
data

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numery i miejsce przechowywania)

Centralne Archiwum Wojskowe, Akta BI GISZ, t. 302.4.2113

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst mgr inż. Piotr Sworzeń, mgr inż. Adam Szewczyk
plany, rysunki mgr inż. Piotr Sworzeń, mgr inż. Adam Szewczyk
zdjęcia, fotografie mgr inż. Piotr Sworzeń
kwiecień - czerwiec 2000 roku

miejsca przechowywania negatywów

mgr inż. Piotr Sworzeń Katowice ul. Sobieskiego

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego.

22. Bibliografia

- Denkschrift über die polnische Landbefestigung, Berlin 1941r,
- Sadowski Jan. Przygotowania Centralnego Rejonu Przemysłowego Śląska do obrony w okresie międzywojennym w: Woskowy Przegląd Historyczny 1959r, nr 4
- Kartograficzne udokumentowanie zasobów budownictwa obronnego w Polsce od poł. XVIII w. do 1945r. Województwo katowickie, Warszawa 1998r.

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

27. Załączniki

wkładka szt 5

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

Na początku XX w. rejonem pomiędzy Chebziem, Nowym Bytomiem, Czarnym Lasem, Pawłowem, Bielszowicami, Porębą i Rudą był otwartym i słabo zabudowanym obszarem. Przecinała go droga z Królewskiej Huty do Zabrza /Kronprinzen Strasse/. Druga wiodła od pn, z Rudy /Victor Strasse/. Przy skrzyżowaniu dróg rozbudowano kolonię Karol Emanuel /od wsch./. Nieco dalej /od pd./ uruchomiono fabrykę wyrobów szamotowych oraz szyb „Elżbieta” pobliskiej kopalni „Wolfgang”. W oddaleniu pozostawały dominujące kompleksy przemysłowe - kopalni „Wolfgang”, leżącej od zach. /powiększonej następnie o koksowni, elektrownię i nowoczesny zakład „Hrabia Franciszek”/ oraz kombinatu „Friedenshütte” położonego już na terenie Nowego Bytomia. W 1921r otwarte rejonu pomiędzy „Wolfgangiem” a „Friedenshütte” pozostawały w strefie przygranicznej z Niemcami. Granicę wyznaczono w pewnym oddaleniu na pn-zach. w pasie rzeczonym Bytomki z dalszym prowadzeniem na pd. przez tereny pobliskiej Poręby i Bielszowic. Z chwilą utworzenia granicy rozpoczęto organizowanie obrony Państwa w strefie przygranicznej. Przyjęto koncepcję budowy umocnień stałych. Dojście Hitlera do władzy przyspieszyło realizację programu. W 1933r w Sztapie Generalnym zatwierdzono projekty pierwszych obiektów. Nad opracowaniem czuwał dowódca 23 DP gen bryg. dr Józef Zajac - następnie powstały z udziałem płk Jan Sadowski i płk W. Klaczyńskiego. Zgodnie z harmonogramem pierwsze umocnienia postawiono w odległych Bobrownikach, Dąbrówce Wielkiej i w położonych bliżej Kochłowicach. Prace w tych miejscach zakończono do 1936r. W dalszej kolejności budowę umocnień prowadzono na linii Dąbrówka Wielka - Kochłowice, przechodząc m.in przez tereny Łagiewnik, Goduli i Czarnego Lasu.

c.d na wkładce

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje. Wnętrze wyposażenie instalacje)

Schron bojowy - - usytuowany w odległości ok. 1300m od dawnej granicy państwa na obszarze Rudy Południowej po pn stronie Wzgórza 319., na zachodnim zboczu wzniesienia położonego w odległości ok. 750m od wzg.319. Lokalizacja schronu na eksponowanym i widocznym z dużej odległości miejscu była wyjątkowo trudna do maskowania przy zdecydowanych walorach taktycznych .W związku z powyższym przyjęto tu rozwiązanie ułatwiające maskowanie, jako główne uzbrojenie przyjęto dwa cekaemy umieszczone w kopułach pancernych. Sektory ogni o kącie całkowitym ok. 230° pozwalały na wykonanie zadań ogniowych na całym zachodnim i pn. przedpolu punktu oporu wraz z obroną stropów sąsiadującego od pd. - zach. tradytora oraz od pn. -wsch. schronu bojowego. Teren ten obejmował nadgraniczny zespół obiektów przemysłowych oraz kolonie Karol Emanuel z ważnym operacyjnie skrzyżowaniem dróg Zabrze - Chebzie oraz rozległe przyległe do wyżej wymienionych pola. Układ poszczególnych obiektów punktu oporu pozwalał na współpracę między nimi w systemie krzyżowych ogni flankujących. Obronę ułatwiały zapory przeciwpiechotne i ppanc. W bezpośrednim otoczeniu schronu zastosowano płot flandryjski utrudniający dotarcie do ścian i stropu schronu. Dodatkowo strzelnice broni ręcznej w kopule, w drzwiach wyjścia ewakuacyjnego ,skrzydłowa strzelnica obrony wejścia i strzelnica wewnętrzna przestrzeliwująca kratę przeciwszturmową wejścia zabezpieczyły zapole schronu.

Schron: typ odporności obiektu "D"- ciężki. Zbudowany w konstrukcji żelbetowej wylewanej, zbrojonej prętami stalowymi Ø 10mm w warstwie zewnętrznej oraz Ø 20mm w warstwie wewnętrznej - grubość ściany czołowej~1.8m, ścian bocznych.1,2÷.1.3m, grubość ścian wewnętrznych ~0,6 do 1m. Ściany zewnętrzne od strony wewnętrznej zabezpieczone stalową siatką przeciwdpryskową. Schron jednokondygnacyjny ze stropem żelbetowym o gr. 1,7m wylewanym, z belkami stalowymi wzmocnień przeciwdpryskowych w odstępach co .0,35 m. Pomiędzy belkami na całości wierzchnie pasy uszczelniające z blachy stalowej grubości 3mm. Na ścianach wewnętrznych oraz na stalowych elementach wyposażenia wnętrza powłoka malarska. Powierzchnie zewnętrzne oraz wewnętrzne ścian nie tynkowane z widocznymi śladami odeskowania. Ściany od zewnątrz na styku z podłożem zabezpieczone izolacją z lepiku. Budowla na rzucie nieregularnym zbliżonym do prostokąta z modyfikowanymi okręgiem narożnikiem pn. - zach. bokiem zach. z uskokiem w centralnej części oraz z bokiem zachodnim z wprowadzonym w pd. części okręgiem. W wierzchołkach połączeń ścian oraz ścian i stropu zaokrąglenia. W układzie bryły odsłonięte partie widoczne od wsch. Z pozostałych kierunków ściany obsypane. W pn. -zach. narożniku wysunięta poza obrys ponad przysypaną partią żelbetową stropu staliwna kopuła na rzucie pierścienia o średnicy zewnętrznej Ø .1,8.m, grubość ściany 180mm. W kopule 3 otwory pod ckm o ukierunkowaniu zbliżonym do kierunków: zach., pn. - zach., pn. Kopuła wyprodukowana przez zakłady Wspólnoty Interesów, sygnowana ; W I 1938 4/4 zabezpieczona w partii stropowej stalowym płaszczem przeciwdpryskowym. Uchwyty klamrowe w pancerzu kopuły przesunięte względem otworu wejścia do kopuły.. W narożniku pd.-zach ponad przysypaną partią stropu żelbetowego staliwna kopuła bojowa na rzucie pierścienia wystająca poza obrys stropu głównego połową średnicy .Kopuła pancerna produkcji zakładów Wspólnoty Interesów średnica wewnętrzna Ø 1,8 m, grubość ścianki 180mm, pod stropem zastosowano blaszany płaszcz przeciwdpryskowy. W kopule 3 strzelnice oraz 3 otwory obserwacyjne lub pod broń ręczną w osiach rozmieszczonych co 60°, oś lewego skierowana na pd - zach. We wnętrzu kopuł niezachowane wahliwe podstawy ckm konstrukcji mjr. J.K.Wańkowicza. W widocznej zewnętrznej ścianie od zachodu otwór wejścia zamykany nieistniejącą kratą przeciwszturmową, dalej wyjście ewakuacyjne za strzelnicą broni ręcznej w drzwiach(brak drzwi) nad otworem wykuty otwór okrągły?, obok wylot wentylacji za pancerzem. W prostopadłej ścianie uskoku strzelnica broni ręcznej nr2 obsługiwana z maszynowni -j, dalej za narożnikiem częściowo przysypany otwór czerpni powietrza.

c.d na wkładce

14. Kubatura m ³	15. Powierzchnia użytkowa m ²	16. Przeznaczenie pierwotne schron bojowy	17. Użytkowanie obecne obiekt nie użytkowany
--	---	--	---

18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja

Brak informacji o pracach budowlanych i konserwatorskich

19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropokonstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)

Schron opuszczony i zdewastowany

Z uwagi na wytrzymałość konstrukcji stan zachowania budowli stosunkowo dobry.

Obiekt wykazuje

- zawilgocenie z utrzymującą się miejscami wodą przenikającą przez zasypane otwory wentylacyjne.
- znaczne zanieczyszczenie wnętrza

Ze schronu demontowano pancerne skrzydła drzwiowe, instalacje i inne wyposażenie. Metalowe elementy krzesełek i stolików zachowane w dużej ilości. W sąsiedztwie schronu pozostałości słupków do mocowania zasieków.

20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie

Uporządkowanie terenu przy schronie dla uzyskania właściwej ekspozycji widokowej. Wykonanie elementarnej konserwacji /uszczelnienie stropu i ścian/.
Możliwość zagospodarowania.

Popularyzacja w przewodnikach podstawowych informacji o obiekcie i jego historii
Oznakowanie obiektu i drogi dojścia ułatwiające dotarcie do nadal dobrze zamaskowanego obiektu

1. *Miejscowość*
RUDA ŚLĄSKA –
RUDA POŁUDNIOWA

2. *Obiekt*
 Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk”
WZGÓRZE „319” – SCHRON BOJOWY
UŻYTKOWANY

PUNKTU OPORU
OB. NIE
 / /

3. *Zawartość wkładki*
 ilustracje

Maszynownia. Strzelnica nr 2

Maszynownia. Strzelnica nr 2

Sygnatura producenta na kopule pn

Szyny nadproża jednego z otworów wejściowych z rosyjskimi znakami producenta

Wejście do kopuły oraz stojak podstawy ckm

Izba ..d..... Stanowisko dowodzenia

1. Miejscowość

**RUDA ŚLĄSKA –
RUDA POŁUDNIOWA**

2. Obiekt

**Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk”
WZGÓRZE „319” – SCHRON BOJOWY
UŻYTKOWANY**

PUNKTU OPORU

**OB. NIE
/ /**

3. Zawartość wkładki

ilustracje

Strzelnica obrony wejścia

Korytarz /fragment zach./

Pomieszczenie sanitariatu. Miejsce na pisuar

Maszynownia

Maszynownia. Kanaly wentylacyjne

Izba .i... Wyjście ewakuacyjne

1. *Miejscowość*
RUDA ŚLĄSKA –
RUDA POŁUDNIOWA

2. *Obiekt*
 Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk”
WZGÓRZE „319” – SCHRON BOJOWY
UŻYTKOWANY

PUNKTU OPORU
OB. NIE
 / /

3. *Zawartość wkładki*
 ilustracje

Widok z pn-wsch.

Kopuły pancerne. Widok z pn-wsch.

Kopuły pancerne. Widok od pd.

Jeden ze złamanych słupków do podtrzymywania zasieków z drutu kolczastego

Widok strzelnicy przedsionka od strony głównego wejścia /także przysłona otworu wentylacyjnego/

Przedsiónek. Wgłębienie w posadzce

Korytarz /fragment pd/ z widokiem na strzelnicę obrony wejścia

2. *Miejscowość*RUDA ŚLĄSKA –
RUDA POŁUDNIOWA3. *Obiekt*Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk”
WZGÓRZE „319” – SCHRON BOJOWY PUNKTU OPORU
OB. NIE UŻYTKOWANY4. *Zawartość wkładki*ciąg dalszy punktu 13- opis obiektu
ilustracje**c.d.opisu**

Wnętrze: Wejście w układzie przedsionka – a czterokrotnie łamanego bronionego strzelnicą wewnętrzną przestrzeliwującą kratę przeciwszturmową. Dalej śluza gazowa – b z kwadratowym otworem studziennie odwadniającym w posadzce. Bezpośrednio za nią krótki wewnętrzny korytarz – c z którego w lewo wejście do długiego korytarza w kształcie litery l, z którego prowadzi wejścia do wszystkich pomieszczeń schronu. Po prawej zlokalizowano wejścia do: izby dowodzenia i łączności – d, szybu kopuły – f, szybu kopuły – g. Po lewej zlokalizowano wejścia do: pomieszczenia wc – h, izby załogi – i, maszynowni – j. gdzie znajdował się agregat prądowórczy i urządzenia filtrowentylacyjne (pozostały płyty fundamentowe). W szymbach kopuły były komory amunicyjne oraz wejścia do kopuły po drabinach klamrowych przez kwadratowe otwory w stropie.

Instalacje: Schron posiadał instalację elektryczną zasilaną z własnego agregatu prądowórczo-wentylacyjnego napędzanego silnikiem spalinowym (alternatywnie ręcznie). Instalacja filtrowentylacyjna była oparta na systemie nadciśnieniowym oraz systemie indywidualnego odprowadzenia gazów prochowych cekaemów. Łączność zewnętrzna była realizowana za pomocą specjalnej sieci telefonicznej OWS. Woda była zmagazynowana w zbiornikach, w większości przeznaczona do centralnego układu chłodzenia ckm-ów. Zapas mógł być uzupełniany z otworu w posadzce śluzy gazowej – b. Na bezpośrednim przedpolu istniał rozbudowany system przeszkód przeciwpiechotnych które (fragmenty słupków metalowych przetrwały do chwili obecnej) i obecnej.

Wyposażenie: zachowało się w stanie szczątkowym.

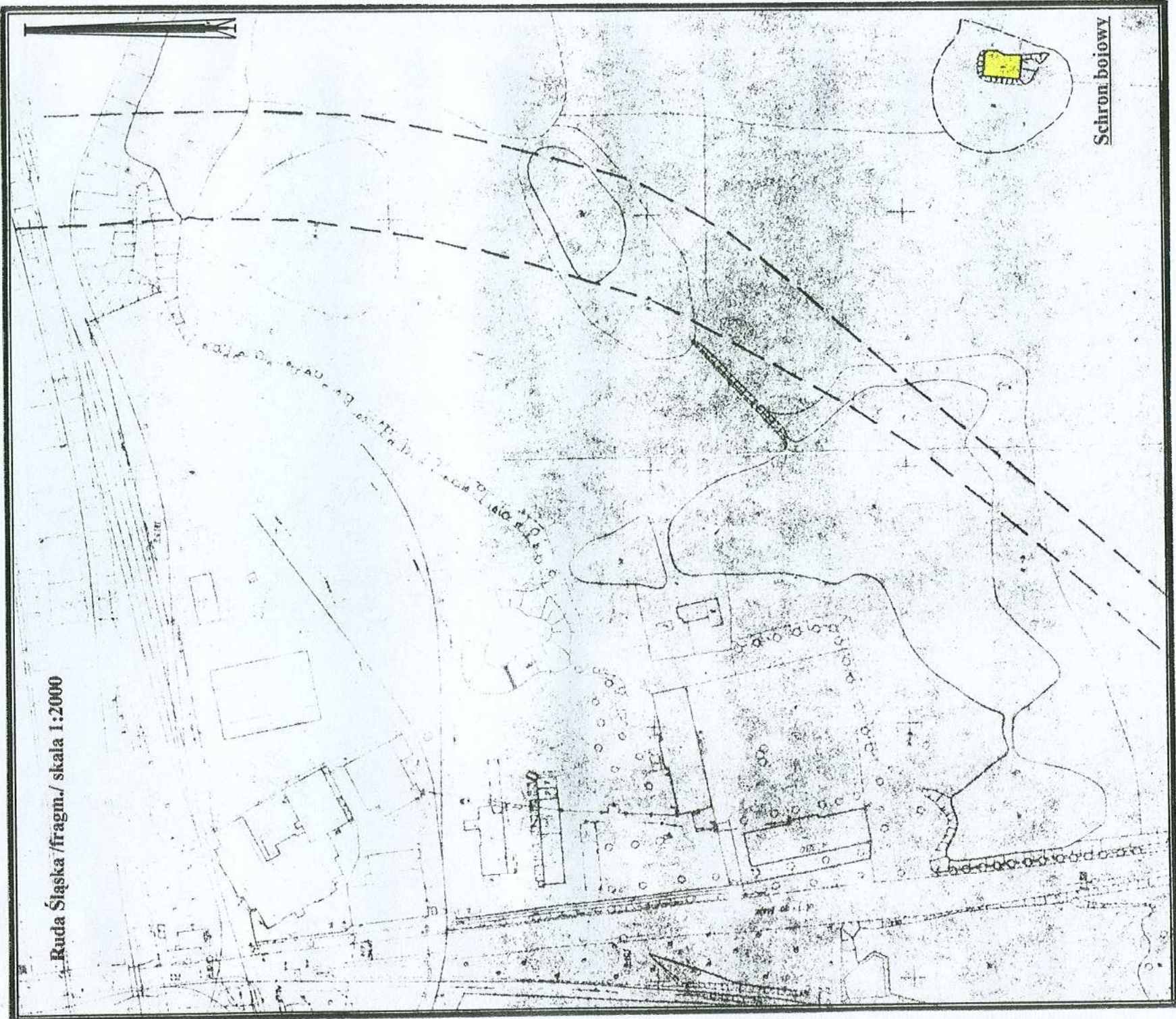
Uzbrojenie: stanowiły dwa ckm kal. 7,92 mm wz.30., co najmniej 3rkm oraz broń osobista żołnierzy obsady schronu.

Obsada: schronu składała się z około 14 osób

Rura instalacji wentylacyjnej w szybie kopuły -g

Ruda Śląska /fragm./ skala 1:2000

Schron bojowy

1. <i>Miejscowość</i> RUDA ŚLĄSKA – RUDA POŁUDNIOWA	2. <i>Obiekt</i> Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” WZGÓRZE „319” – SCHRON BOJOWY UŻYTKOWANY	PUNKTU OPORU OB. NIE / /	3. <i>Zawartość wkładki</i> ciąg dalszy punktu 12 - historia obiektu ciąg dalszy punktu 13 - opis obiektu, ilustracje
---	--	--	--

c.d historii

Zasadniczą część prac przewidzianych dla tego etapu zamknięto w 1937r. Fortyfikacje powiązано wówczas w jednolitym pasie umocnień z kolejnymi punktami oporu - „Łagiewniki”, „Godula” i „Wzgórze 319”. Ostatni z punktów oporu rozbudowano w pobliżu Nowego Bytomia na pagórkowatym terenie. Nazwę zapożyczono od miary wysokości wzniesienia leżącego na trasie drogi prowadzącej z Rudy do Wirka. Schrony rozmieszczono po obydwu stronach tej drogi w wąskim wydłużonym pasie. Wzniesiono obiekty jednokondygnacyjne, najczęściej z kopułami pancernymi i strzelnicami ckm. Oprócz tego typu schronów postawiono tradytory i budowle pozorujące schrony. Na tyłach punktu oporu zbudowano zespół koszar z dwukondygnacyjnym budynkiem głównym i schronem. Przy koszarach usytuowano magazyn amunicji. W niektórych schronach zabudowywano kopuły pancerne z 1936r stanowiące jeszcze produkcję Zakładów Hutniczo - Metalowych w Ostrowcu Świętokrzyskim. W trakcie budowy obiekty punktu oporu Wzgórza „319” posiadały numery - 26, 27, 28, 29a, 29b, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 42, 42a, 44, 45, 54 /brak możliwości odniesienia numerów do obiektów/. Wprowadzone numery uwzględniały także schrony^w międzypolach punktów oporu. Zasadniczy etap prac budowlanych przy fortyfikacjach „Wzgórza 319” wykonano w 1937r. Za wykonanie odpowiadał kpt. Szmidt /kierownik budowy/ i płk. Jerzy Sochocki /kierownik robót nr 23/. Pełną odpowiedzialność ponosił dowódca 23 DP płk Jan Sadowski. W 1938 r roboty kontynuowano ale przy budowanych schronach montowano już kopuły wykonane w Zakładach Wspólnoty Interesów Górniczo – Hutniczych S.A. Jednym z ważniejszych schronów zamykających przedpole od strony szosy do Chorzowa /d. Królewskiej Huty/ i drogi prowadzącej z Rudy do Wirka był ciężki schron usytuowany na pd-wsch. od Kolonii Karol Emanuel. Schron posiadał dwie kopuły z 1938r z monogramami „Wspólnoty Interesów”. Powstał na obwodzie punktu oporu od pn wraz z dwoma innymi podobnymi obiektami. W 1938r umocnienia uzyskały stan gotowości. Należały do odcinka „C - Nowy Bytom” pozycji uznawanej za Obszar Warowny. Prace nad dalszą rozbudową fortyfikacji prowadzone były konsekwentnie do 1939r. W marcu tego roku śląskie fortyfikacje podporządkowano armii „Kraków”. W dniu 1 września schrony wraz z całym pasem umocnień od Wymysłowa do Kochłowic były przygotowane do obrony. W kampanii wrześniowej nie zostały jednak bezpośrednio wykorzystane. Natarcie rozwijano z innych „bezpieczniejszych” kierunków. W nocy z 2 na 3 września z uwagi na ogólną sytuację na froncie umocnienia punktu oporu zostały rozbrojone i opuszczone. Stan taki utrzymywał się w okresie okupacji. W pierwszych latach powojennych niektóre obiekty dawnego punktu oporu Wzgórze „319” uznawano w dalszym ciągu za przydatne do celów wojskowych. Przeprowadzano w nich zabezpieczenia /pokrywając metalowe elementy smarem/. W następnym okresie dawne schrony zostały opuszczone i ulegały dewastacji. Do zespołu projektantów schronów należał płk Jan Sadowski, płk W. Klaczyński

Widok z pn-zach.

Widok z pd-wsch.

Widok z pd-zach.

Partia wejścia od wsch.

